

Itukutuku Vinaka

Oqo e dua nai vakatakarakara ni dua na kisi ni veileti ena i tikotiko vakavuvale, ka a wali na veileti ena veivakameautaki dina ni e a sa tiko ena mataveilewai na kisi oqo.

Kisi Oqo- Veileti ni Itikotiko

E mai tau ca na veiwekani ena kena veiletitaka e dua na vuvale na nodratou i tikotiko e na gaunisalae Milverton e Suva. Na kaukauwa ni veileti oqo e sa laki yaco sara ena Mataniveilewai Levu (High Court). Nai tikotiko oqo e a sa vakatorocaketaki, ka wasei vaka va mai veiratou nai taukei ni vale/soqosoqo (veileti) na kena taukeni. Ena yabaki 1979 e mai tarai e dua na dinau me vakadeitaka nai tikotiko. E dua veiratou na veitacani o Samu e a vakaraica tiko nai tikotiko oqo ka soqona tiko na rede erawa tiko mai kina. E vakaraitaka o Samu ni lavo e soqoni tiko mai ena rede e a saumi lesu tiko kina na dinau ena baqe, na saumi ni vakacavacava se rates, kei na sau ni vakavinakataki ni vale. Ia ko iratou na lewe tolu ka vakaivotavota talega ena taukena nai tikotiko oqo, eratou kerei Samu me vakamatatataka mai vakamatailalai na vanua e veigoleyaki kina na rede e dau soqoni tiko. E a mani kau cake ena Matveilewai Levu (High Court) o Samu ena vula o Maji yabaki 2014, kani sega ni vakarautaka rawa na veika eratou kerea na lewe tolu eratou vakaivotavota ena i tikotiko oqo. E ratou vakatututaka e dua na dulaki me lavaki na volitaki ni tikotiko me ratou qai wasea vakatautauvata na va ratou taukena na vale se me ratou sa voli taucoko ga na vale kei na wase wase nei Samu o ratou na lewetolu tale oqo ka ratou vakaivotavota talega. E ratou vakatututaka tale ga me maroroya na mataveilewainai lavo e soqoni tiko mai na rede me yacova ni sa wali na leqa oqo. E sa tubu tiko mai ena veilomani ni yabaki na veileti ni vuvale oqo ni bera ni ratou mai vakadonuya me mai wali vakatotolo sara na leqa oqo ena Fiji Mediation Centre. Na duidui le e biu vakatikitiki ena nodratou yacova rawa e dua nai wali. E ratou vakaiotaka nai soqosoqo veileti nai walewale ni veivakameautaki ni ratou kila ni yacoyaco e vakadeitaki ena kedratou maliwa eratou bucina. E a ratou maroroya talega na nodratou sala ni veiwekani vakayadua. E vakarautaki na gauna me ratou vakatulewa ga vakairatou. Oqo e dua na tikina eratou wini ruarua na yasani vuvale.

E Vakarautaka na FMC nai Wali ni Veileti Nuitaki ka Taucoko

- E na ruku ni lawa ni FMC ni veivakameautaki, na FMC e vakarautaka na kena qaravi vaka uasivi na vei kisi ena tuvatuva ni sau vinaka ka matata
- Keitou vakarautaka na veitukutuku kei na veiqaravi ni veivakameautaki ena Tabu Dua e Tabatolu House, Goodenough Street
- E rawa ni vukea na FMC na kena digitaki e dua na dau ni veivakameautaki mai na vakalesilesi ni FMC, kevaka e laurai ni rau sega ni duavata na kena digitaki edua na dau ni veivakameautaki.
- Na veivakameautaki ni FMC e sala muria na veika vinaka kei na veivakakaukawataki
- Na veivakadeitaki ni veidindinati e rawa ni vakaiotaki mei cocovi
- Na vakatulewa e sa yacovi ena veivakameautaki ena lavaki mai ena Mataveilewai.

Na Tabani Veivakameautaki ena FMC

Lawa ni FMC

Na vakayagataki ni Konataraki:

Ena dusimaki taumada ena veivakameautaki e Viti sala kaya na veilawa ni veivakameautaki e Viti ena FMC ena gauna e vakaukawataki kina, na veileti e tu, veiriti se duidui e tubu cake mai ena taudaku se lomani maliwa ni kontataraki, ka wili kina, na veitaro e tu, me baleta na kena tiko, na kena dina kei na kena vakuai.

I Sau ni Veivakameautaki

Na FMC e vakarautaka e dua nai tuvatuva ni jati. Na nodra jati na dau ni veivakameautaki ena vakatau na i sau e sa vakarautaki. E na wasei na jati oqo ena kedra maliwa nai soqosoqo e veileti.

CONTACT US

Fiji Mediation Centre
Level 1, Tabatolu House, Goodenough Street.
Email: mediatewithusfmc@gmail.com
Website: www.fmc.gov.fj
Phone: (679) 3211371

Veivakameautaki E Viti

VEIVAKAMEAUTAKI: NA VANUA E TIKO E LIGAMU NAI WALI UASIVI

Na cava na Veivakameautaki se Mediation?

Nai walewale ni veivakameautaki se mediation e kauti rau vata mai nai soqosoqo me rau mai walia na nodrau duidui le ena kena veivosakitaki ka wali na leqa. Nai walewale ni veivakameautaki/mediation e rawarawa ka totaka na vakavure vakasama.

Na cava mo digia kina na Fiji Mediation Centre?

Nai soqosoqo oqo e kila na nomu gagadre.

- Na FMC e ratou liutaka na Tabani Mataveilewai
- Na FMC eratou lewena na i vakalesilesi ena noda vanua ka ra dau ni veivakameautaki - era kilaka ka rokovi
- E qisia na Tabani Veivakameautaki mai Sigapoa na i vakalesilesi ni FMC ena noda vanua
- E maniidiataka tiko na FMC oqo e dua na timi era wasea na vakabauta ni vinaka ni duavata kei me wali na veileti se duidui.

Vuni Veivakameautaki/Mediation

- E na vakabula na gauna kei na ilavo veirau nai soqosoqo.
- E na vakalailaitaka na loma ocaoca, ni na wali totolo na veileti.
- E na wali taudonu na veileti.
- Na i walewale ni Mataveilewai ena vakabalavutaka na ka.
- Ena via sau lailai mai na Veilewai. Kevaka era goleva na veivakameautaki ena gauna totolo era veileti kina, era na vakabula sara vakalevu na nodrai lavo mai na vakarautaki ni nodra kisi ni veilewai
- E na wali vakanomodi na veileti ni dau kudru kei koya e beitaki, ka sega ni rogovaki na veitukutuku ni kudru e matana levu.
- Na veivakameautaki e wavelita ka vakarautaka e dua nai tuvatuva rawarawa ka vukea na nodrau veivosaki vinaka nai soqosoqo. E sega ni dua e tatarovi se yalo lailai.
- E wasei tani na veika vakalawa e veiletitaki, mai na veika baleti dua, e vakalailaitaka na nuiqawaqawa ka vakarawarawataka na wali ni leqa.
- E maroroya na veiwekani na veivakameautaki.
- Na veivakameautaki e solia na galala ena nodra lewa na veika me baleta na nodrau veileti. Kevaka erau na goleva na Veilewai erau sa solia vua na Turaga ni Lewa me tauca

na lewa. E dua ena wini, e dua ena lusi

- E rau na wini ruarua na soqosoqo baleta ni rau bucina na veika e veivosakitaki kina nai wali ni leqa, kai tavi bibi sara vei rau nai soqosoqo.

Na veivakameautaki e maroroi

- E sega ni vaka na Mataveilewai me dola kina lewenivanua, e rawa ni vakadonuya nau soqosoqo ni veika e veivosakitaki se caka ena veivakameautaki ena maroroi. Na dau ni veivakameautaki ena maroroya talega na veivosaki ka na sega ni soli vakadinadina ena veika e a veivosakitaki ena gauna ni veivakameautaki.

Veivakadonui ni Soqosoqo

Me rau vakarautaka nodrai i tukutuku ni veivakadonui nai soqosoqo ruarua ena nodrau via digitaka nai walewale ni veivakameautaki me wali na nodrau veileti.

Tavi ni dau ni veivakameautaki

Na dau ni veivakameautaki e vukea na soqosoqo mera vakamatatataka na nodra kauwai, vakadeitaka na gagadre duavata e tiko kei na nodrau yacova e dua na i wali nai soqosoqo ruarua.. Na dau ni veivakameautaki e sega ni Turaga ni lewa se na tauca na lewa, e tu vakai koya ga ka vukea na veivosaki, ia e sega ni veitovaki. E rau na bucina ga nai soqosoqo nai wali ni nodrau leqa ka na veivuke ga na dau ni veivakameautaki. Na dau ni veivakameautaki e sega ni lavaka nai wali.

Na veivakameautaki e walia na leqa cava?

E vuqa sara na veimataqali leqa e rawa ni kau mai ena veivakameautaki. Oqo ga e so nai vakatakarakara:

- Na kudru ni veibisinisi kei na konataraki
- Na dinau me saumi
- Na nomu mavoa
- Veileti ni vale/qele
- Vakacalaka/ Dre ni Inisua (Insurance claims)
- Na kudru ni dauvolivoli kei na dauniveivoli kei dau ni veiqaravi
- Kudru ni dau rede kei taukei ni vale
- Veileti ni vuvale
- Veileti ni will se i lavo/yaya nei dua na lewe ni vuvale e sa leqa
- Na kisi ni nomu kauta e dua ena Matani veilewai lailai ka vakatokai na Small Claims Tribunal
- Na veikudru tale e so, ka rau vakadonuya na soqosoqo ruarua me rau goleva na veiqaravi ni veivakameautaki.

Veivosa

Na FMC e vakarautaka na veiqaravi ni veivakameautaki ena vosa vaka Peretania, vaka Idia ka vakatalega kina kena vaka Itaukei. E rawa talega

ni vakarautaki e dua na dau ni vakadewa vosa me ra veivuke ena vosa e gadrevi.

Na veivakameautaki e rawa ni vakayacori ena gauna vata e gadrevi

- Na veivakameautaki e ra wa ni vakayacori na gauna vata e sa lokuci totolo kina e dua na gauna/tikini siga mai vei rau nai soqosoqo kei na nodrau loya. E vuqa na kisi e wali ena veivakameautaki e tara ga e vica na yaua,ka sega ni vaka e so na kisi me vaka na veisere ka gadrevi mera sota vakalevu.

Na soli vakasala vakalawa kei na Loya

- Na dau ni veivakameautaki era sega ni soli vakasala vakalawa vei rau nai soqosoqo. Era vakadonui na loya mera tiko ena gauna ni veivakameautaki ia e rawa talega ni rau tiko wale nai soqosoqo ka sega na nodrau loya ia ka qai dikeva ga na loya na veidinadinati e sa yacovi ni sa wali na leqa ena gauna ni veivakameautaki. E na sega ni rau veivosaki na loya ia e rau veivosaki ga na l soqosoqo e rua e rau veileti.

Ke tiko noqu kisi ena Mataveilewai, e rawa niu tovolea na Veivakameautaki?

Io. E vakaukauwataki ira nai soqosoqo na Turaga Ni Lewa, mera tovolea mera walia vakai ira na nodra veileti. E na sega ni qai rogoci nomu kisi se veilewataki ena Mataveilewai kevaka o sa walia na nomu leqa/ veileti ni sebera na tikini siga ni nomu veilewai. Ia, o na vakalewena ga e dua na faile na Terms of Settlement me vakaraitaka ni sa wali oti na nomu kisi. Kevaka e sega ni yaco na veiyaloni kei na duavata ena veivakameautaki, e rawa ni ko se gole tikoga ena Mataveilewai.

Na veivakameautaki e vukea na maroroi ni veiwekani

Na lewe ni vuvale kei na veitokani vakabisinisi ka ra sa dede nodra veimaliwai tu mai kei koya era veileti kaya era rawa ni maroroya na nodra veiwekani, walia nodra leqa ka ra duavata ena kena raici me kakua tale ni basika mai muri na leqa vata oqo